

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİNİN TÜRKİYE'NİN EKONOMİK VE SOSYAL POLİTİKASINA ETKİLERİ

Osman TEKİNEL

The effects of South-east Anatolia Project on Turkey's economical and social policies.

Bilindiği üzere tarım sektörünün ana görevi toplum bireylerinin beslenme ve giyim gibi birincil ihtiyaç maddelerini yeterli ve nitelikli olarak sağlamak, ülkemizin ekonomik gündeminde her zaman ön sıralarda yer alan istihdam sorununun çözümüne katkıda bulunmak ve ihracat olanaklarının geliştirilmesi suretiyle kalkınmamız için gerekli yabancı para (döviz) ihtiyacımızı sağlamaktadır. Bu yönüyle her zaman ekonomi içinde ihmal edilemeyecek bir yeri olan tarım sektörünün geliştirilmesi konusu, uzun yıllardan beri Türkiye'de temel sorunlar arasında yer almakta, bu amaçla büyük yatırımlar yapılmakta ve çabalar sarfedilmektedir.

Türkiye'nin gelecek yıllardaki ekonomik gelişmesinde Güneydoğu Anadolu Projesinin önemli payı olacağı kabul edilmektedir. Bu nedenle söz konusu projenin genel yapısını ve Türk ekonomisi, sosyal ve dış politikası üzerine olan etkilerini incelemekte yarar vardır.

1. DOĞAL KAYNAKLAR VE TARIMSAL ÜRETİM POTANSİYELİ

Ülkemizin tarımsal arazi potansiyelinin en büyük bölümlerinden birisini oluşturan Güneydoğu Anadolu ovalarının geliştirilmesinde sulama, tarımsal üretimin artırılması için gerekli etkinliklerin en önemlilerinden birisidir. Temelde entegre bir proje olan Güneydoğu Anadolu Projesi, çok çeşitli hizmetler yanında söz konusu ovalara sulama suyu sağlamayı da amaçlamakta ve Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımlarından birisi olarak kabul edilmektedir.

GAP, Fırat ve Dicle nehirlerinin aşağı kesimlerinde, batıda Adıyaman ve Gaziantep'ten başlayarak doğuya doğru Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde yaklaşık 74,000 km² lik bir alanı içine almaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Fırat ve Dicle üzerinde inşa edilecek barajlar ve hidroelektrik santralleri ile sulama tesislerini ve proje alanında yapılacak her çeşit alt yapı, tarımsal yapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık ve diğer sektörlerin gelişme tesislerini ve hizmetlerini kapsayan çok yönlü entegre bir gelişme projeleri demetidir.

Güneydoğu Anadolu Projesinin sürükleyici temel tesisleri, su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik sulama ve hidroelektrik enerji tesisleri olup yapımlarına 1976 yılında başlanmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesinin en büyük birimini, halen yapımı süregelen, Aşağı Fırat Projesi oluşturmaktadır. Bu proje, yurdumuzda yapılan su yapılarının en büyüğü olan Atatürk Barajını da içermektedir. Projenin ulusal ekonomiye enerji ve tarımsal ürün artışı katkıları yanı sıra, bölgenin sosyal yapısı üzerinde de çok önemli etkileri olacağı beklenilmektedir.

Güneydoğu Anadolu ovalarında toprak kaynaklarının ve diğer iklim etmenlerinin elverişliliğine karşın yağışların, özellikle yaz aylarında yetersizliği bölgedeki tarımsal gelişmeyi olumsuz yönde etkileyen başlıca etmenddir. Güneydoğu Anadolu ovalarında yetiştirilecek bitki çeşitlerini, birim alandan alınabilecek verimi ve çağdaş tarım yöntemlerinin uygulanmasını sınırlayan başlıca etmen olan su noksanlığının giderilmesi, bölgede tarımsal üretimi, iş olanaklarını artırıcı, diğer sektörleri ve hizmetleri özendirici, hızlandırıcı ve sürükleyici bir unsur olarak görülmektedir.

GAP'ın doğal kaynak potansiyeli tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'den görüleceği üzere GAP alanı ülke içinde büyük bir doğal kaynak potansiyeli sergilemektedir. Türkiye nüfusunun 1/11'i Güneydoğu Anadolu Proje alanında yaşamaktadır. Bölgenin nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üzerinde olup okur yazarlık oranı ise Türkiye ortalamasının çok altındadır. Bölgedeki toplam köy sayısı 4110'dur.

Tablo 1. GAP doğal kaynak potansiyeli^x.

	Türkiye potansiyeline oranı
Proje alanı	1/10
Nüfus	1/11
Sulanabilir arazi	1/4
Yerüstü suları	1/4
Yeraltı suları	1/4
Hidroelektrik enerji	1/4
Petrol	1/1
Fosfat	1/1

^xBalaban A: GAP sulamaları, *Türkiye Ziraat Mühendisliği 3.Teknik Kongresi*, Ankara (1990).

Bölge ekonomisi halen büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Tarımda genellikle kuru tarım tekniği uygulanmaktadır. Bitkisel üretim amacıyla yetiştirilen ürünler; hububat, mercimek, antep fıstığı, üzüm ile az miktarda pamuk ve tütündür. Bölgede daha çok tarıma dayalı endüstri bulunmakla birlikte Gaziantep ilimizde tarım dışı sanayi de gelişmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi Fırat üzerinde 7 ve Dicle üzerinde 6 olmak üzere toplam 13 projeden oluşmaktadır (Tablo 2).

Tüm projede 22 baraj ve 19 hidroelektrik santrali yer almaktadır. Projenin tümüyle gerçekleşmesinden sonra yeraltı sulamaları ile birlikte yaklaşık 1.65 milyon hektar arazi sulanacak ve 27 milyar KWh/yıl enerji üretilecektir. Enerji üretimi Türkiye'nin hemen hemen günümüzdeki toplam enerji üretimine denktir. Sulanacak alan ise Cumhuriyet döneminde bugüne kadar geliştirilen kamu sulamaları toplamından fazladır.

Tablo 2. GAP alt projeleri.

	Enerji üretimi (Kwh/yıl)	Sulanacak alan (ha)
1.Aşağı Fırat	8,245	706,208
2.Karakaya	7,354	
3.Sınır Fırat	3,170	
4.Suruç-Baziki	107	146,500
5.Göksu-Araban		82,685
6.Adıyaman-Kahta	509	74,410
7.Gaziantep		89,000
8.Dicle Kralkızı	444	126,080
9.Batman	483	37,744
10.Batman-Silvan	670	213,000
11.Garzan	315	60,000
12.Hısu	3,830	
13.Cizre	1,000	121,000
Toplam	26,127	1,656,627

Projenin tüm fiziksel tesislerinin bitirilmesi için öngörülen süre 20 yıl; yatırım masrafı, bugünkü değeri ile Türkiye'nin yıllık Devlet bütçesine denk olup bu değerinin %60'ı sulama, %40'ı ise enerji tesislerinin yapımına yöneliktir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere projenin gelişme potansiyelinin 2/3'ü Fırat, 1/3'ü ise Dicle alt sistemindedir.

Buraya kadar yapılan açıklamaların ışığı altında GAP projesinin ülkemiz ekonomisi açısından çok önemli iki özelliğini vurgulamak yerinde olacaktır. Bunlar sırasıyla:

1. GAP projenin hazırlanması, planlanması, projelenmesi ve inşaatının uygulanmasında bugüne kadar yalnızca Türk mühendisi, teknisyeni ve işçisi görev almış ve gereğini en mükemmel ve dünyaya örnek olacak şekilde yerine getirmiştir. Aynı zamanda ana projeyi oluşturan alt projelerin inşaat işleri de halen Türk müteahhit firmaları tarafından sürdürülmektedir.

2. Projenin, Atatürk barajı türbin yapımı dışındaki tüm inşaat işlerinde bugüne kadar uluslararası kaynaklardan kredi alınmamış, yerine ulusal bütçe kaynaklarından yararlanılmıştır.

2. GAP'TA BİTKİSEL ÜRETİM

GAP'ta sulanması öngörülen bu geniş alanda hangi ürünlerin yetiştirileceği konusunda çeşitli kaynaklar belirli değerler vermektedirler. Esasında yetiştirilecek ürünleri bugünden sağlıklı bir şekilde tahmin etmek son derece zordur. Zira projenin tüm fiziki tesislerinin bitirilmesi için öngörülen 15-20 yıl sonra üretim tekniğinde meydana gelecek gelişmeler ile ekonomik koşullar ve uygulanacak politikaları kestirmek oldukça zordur.

Nitekim Çukurovadaki Aşağı Seyhan Projesinin hazırlanması sırasında, fizibilite raporunda, 180 bin hektarlık sulama alanında %35 pamuk, %15 sebze, %13 hububat ve %20 yem bitkisi öngörüldüğü halde, gerçekleşen ürün deseninde %40-90 oranında pamuk, %24-45 arasında hububat, %1 yem bitkisi ve ancak %0.6 sebze görülebilmektedir.

Bu durum, projenin hazırlanması ve gerçekleşmesi arasında geçen 15-20 yıllık sürelerde ekonomik koşullar ve tarım tekniğinde meydana gelen çok önemli değişikliklerin, sağlam tahminlerin yapılmasını güçleştireceğini ortaya koymaktadır.

Gerçekleşen ürün deseninin, öngörülenden bu denli farklı olmasının ana nedeni olarak, ekonomik koşullardan, pamuk ve hububat için, fiat ve pazar garantisini göstermek mümkündür.

Gerçekten GAP alanında öngörülen ürün deseni ve dolayısı ile üretim hedeflerine ulaşmak istenilirse, değişen ekonomi ve pazar yapısına göre ürün deseni hedeflerini yeniden gözden geçirmek, uygun tarımsal fiat ve pazarlama politikalarını geliştirmek, pazarlama için gerekli tesisleri ve modelleri hazırlamak zorunluluğu vardır.

Gelişmekte olan ülkelerde, fazla tarımsal nüfusa karşılık, toprak varlığının sınırlı oluşu nedeniyle üreticiler topraktan aşırı yararlanma yolunu tercih ederler. Üretici; üretim yönünden en kârlı ve en az riskli ürünlere yönelir. Dolayısıyla sulu tarım alanlarında en büyük risk kaynağı doğa koşulları değil fiat ve pazar riskidir.

GAP alanında üretilecek ürünlerde fiat ve pazar riskinin azaltılması, bölge ve ülke içi talepten fazla olan ürünlerin dış pazarlara yönlendirilmesine önemli ölçüde bağlıdır. Bu açıdan GAP alanının, önemli tarım ürünleri ithalatçısı olan ülkelere yakınlığı büyük bir avantaj olarak görülebilir.

3. GAP'IN ÜLKEMİZ EKONOMİSİNE SAĞLAYACAĞI YARARLAR

1. Ülkenin bugünkü tarımsal üretimini katlayabilecek nitelikte üretim artışı,
2. Tarım arazilerinin taşkından korunması,
3. Ülkenin bugünkü elektrik enerjisi üretimine eşdeğer elektrik enerjisi üretimi,
4. Üretilen bu enerjinin özellikle ülkemizin hızla gelişmekte olan endüstrisinde, itici güç görevi görebilecek nitelikte olması,
5. Yaklaşık 2.5-3 milyonluk bir nüfusa tarımda istihdam yaratması,
6. Bölgenin topyekün kalkınmasına olanak sağlamasıdır.

4. GAP'IN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ

Ülkemizin bugün ve yakın gelecekte karşılaştığı sorunlar tarımsal üretimde ulaşılmış bulduğumuz düzeyle yetinmemizin hatalı olocağını, aksine üretimi bugünküne kıyasla daha fazla arttırmak için büyük atılımlar yapılmasının zorunlu olduğunu göstermektedir. Yapılan tahminlere göre önümüzdeki 10 yıllık dönemde nüfusumuz yaklaşık 20 milyon kişi daha artacak ve Türkiye 2000 yılına 75 milyon dolaylarında nüfusu barındıran bir ülke olarak girecektir. Bu nüfus artışına ek olarak halkımızın gelir düzeyinin de yükselmesi beklendiğinden, bu dönemde tarımsal üretimimizin en az iki katına çıkartılması gerekecektir.

Sözü edilen amaca ulaşmada sulama en önemli girdi sayılmaktadır. Bu amaçla Türkiye'mizde sulamaya dönük yatırımlara öncelik verilmekte, başlanan projelerin geciktirildiği her bir zaman dilimi için ulusal gelirden büyük kayıpların olacağı hatırdan çıkarılmamaya çalışılmaktadır.

Ülkemiz sulanabilir alanlarının önemli bir bölümünü kapsayan Güneydoğu Anadolu ovalarının geliştirilmesinde sulama, yukarıda da belirtildiği gibi tarımsal üretimin artırılması için gerekli etkinliklerin en önemlisidir.

GAP'ın tamamlanmasıyla özellikle pamuk, çeltik, yonca, sebze, meyve, yağlı tohumlar ve benzeri bazı ürünlerde ülkemizin halihazır üretiminin katlanması ve ekonomiye çok büyük yararlar sağlanması beklenmektedir. Projenin tamamlanması halinde yaratılacak çok büyük istihdam kapasitesi de ayrıca özerinde durulması gerekli önemli bir konu olmaktadır. Belirtilen nedenle bu projeye çok büyük önem verilmekte ve diğer yararlar yanında sağlanabilecek üretim artışı dikkate alınarak tüm ülkemiz kaynakları projenin tamamlanması için harekete geçirilmiş bulunmaktadır.

Yurdumuzda bir taraftan artan nüfus koşulları ile yurt içi talebin; diğer taraftan komşu ülkelerin beliren talepleri ile dış talebin yükselmesi, toplam talebi büyük ölçüde arttıracaktır. Yükselen toplam talebin üretim artışları ile karşılanamaması halinde önemli bir arz ve talep sorunu ortaya çıkacaktır.

Türkiye komşu ülkelerin tarım ürünleri taleplerini karşılarken, yapacağı üretim artışı ile yurt içinde de ürün darlığını gidermelidir. Güneydoğu Anadolu Projesi ile yapılan fiziki yatırımların ilk ve en önemli sonuçlarından biri kuşkusuz Türkiye'yi tarımsal üretim bakımından "kendi kendine yeterli ülke" olmaktan çıkaracak ve "tarım ürünleri ihraç eden bir ülke" haline getirecektir. Bu şartlarda bir yandan üretimin dışsatımı için stoklanması, nakliyesi ve ek yatırımlarının organizasyonu yapılırken bir yandan da, dünya tarım ürünleri piyasalarında ABD, Kanada, Avustralya ve AET gibi devlerin at oynattığı, ticaretin ve rekabetin hiç de centilmence yapılmadığı alanlarda mücadeleye hazırlanmak gerekecektir. Ülkemizin mevcut ekonomik koşullarında uygulanan dış satımı teşvik politikalarının, temel gıda maddeleri dışsatımında yarattığı hızın, gelişecek iç talepleri de dikkate alarak düzenlenmesi gerekecektir. Dış ülkelere yapılan satımların yararlı biçimde devam edebilmesi için, üretimi çok yüksek boyutlara ulaştıracak tarım ürünleri planlaması ve buna bağlı olarak ekonomi politikalarının kararlaştırılmasına gerek bulunmaktadır. Ürün planlaması ve bunlara bağlı ekonomi politikaları yeni sulamaya açılan bölgeler için daha büyük önem taşımaktadır. Bununla ilgili olarak çeşitli tarımsal faaliyet kollarında pazarlama ile üretim faaliyetleri bütünleştirilmeli, dış talebe göre üretim tesisleri geliştirilmeli ve bunu tamamlayan pazarlama hizmet birimleri kurulmalıdır. Yurt içi talep ihtiyacı ile birlikte, çeşitli tarımı geliştirecek işletmeler yanında pazarlama maliyetinin düşmesine de imkan veren mesela koyun besiciliği, yoğun sebzeçilik, meyvecilik, seracılık gibi komşu ülkelerin talepleri yüksek olan ürünler için ihtisaslaşmış tarımsal işletmelerin bölgede kurulmaları desteklenmelidir.

5. GAP'IN ÇUKUROVA TARIMINA ETKİLERİ

Bilindiği üzere Çukurova'daki en büyük sulama projesi Aşağı Seyhan Ovası sulamasında bugün sulanan alan 140,000 hektar civarındadır. Bundan 15-20 yıl sonra bu sahanın yaklaşık 10 katı kadar bir alan, Güneydoğu'da sulamaya açılmış olacaktır. Bugün Çukurova'da halen uygulanan pamuk tarımı için her yıl Güneydoğu Anadolu'dan yaklaşık 300,000 geçici tarım işçisi gelmektedir. Aşağı Seyhan sulamasının 10 katı bir sahanın yakın bir gelecekte sulamaya açılması sonucu, bu miktarın yaklaşık 10 katı olan 3 milyonluk bir nüfusa orada istihdam imkanı yaratılmış

olacağından, gelecek yıllarda Çukurova tarımında çok büyük boyutlarda tarım işçisi açığının ortaya çıkması beklenmektedir. Bu durumun, Çukurova'da çiftçiyi makinalı pamuk tarımı hasadına zorlayabileceği tahmin edilmektedir.

Bölgede halen yüksek nispi rutubet ve sıcaklık nedeniyle çok yoğun ölçüde pamuk hastalık ve zararlısı da mevcut olduğundan ve pahalı tarımsal mücadele tedbirlerinin alınmasını gerektirdiğinden, Çukurova çiftçisinin pamuk tarımından kısmen vazgeçerek narenciye ve sebze üretimine dönmeye başlaması sözkonusu olabilir. Bunun sonucunda Çukurova'da halen büyük istihdam yaratan mevcut tekstil sanayinin bir ölçüde Güneydoğuya kayması sözkonusu olabilecektir.

Bugün yalnız Adana tarımında yaklaşık 550,000 ton kimyasal gübre ile 35,000 ton zirai mücadele ilacı kullanılmaktadır. Belirtilen nedenle, Aşağı Seyhan sulamasının 10 katı bir alanın yeniden sulamaya açılacağı Aşağı Fırat Projesi nedeniyle bugün Çukurova'da kullanılan gübre, mücadele ilacı ve tarım makinaları gibi girdilerin en az 8-10 katına varan gerekli girdi miktarlarının GAP'ta sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınmasına şimdiden başlanmalıdır.

6. GAP'TA TOPRAK VE SU KAYNAKLARINDAN EN ETKİN ŞEKİLDE YARARLANMADA KARŞILAŞILABİLECEK SORUNLAR VE BAZI ÇÖZÜM YOLLARI

Günümüzün sulama uygulamalarında tarımsal üretimde ve gelirden kuru koşullara kıyasla, önemli ölçüde bir artış meydana gelmekte ve bunun sonucunda toprak verimliliğini devamlı kılmak için alınması gerekli tedbirlere gereken önem verilmemektedir. Emeginin karşılığını iklim koşullarının doğal gidişi sonucu almaya alışmış bulunan çiftçi için, sulu tarımdaki ilk aylar ortaya çıkan bu verim artışı beklenmeyen bir olay olduğundan artık bundan sonra uzun süre verimin daha da artırılması için özel çaba harcanmamaktadır. Bilindiği üzere gelişmiş ülkelerde, tarımdaki yeni teknolojik gelişmeler sonucu, sulu tarımda verim, sulamanın ilk sağladığı yarara kıyasla birkaç kat artırılmaktadır. Ancak ülkemizde sulu tarımın bu yönü, yakın zamana kadar, suyun depolanması, sulu tarım alanına iletilmesi ve dağıtılmasındaki mühendislik çalışmaları kadar ilgi görmemiştir. Sulu tarımın tarihi gelişimi, sulama projelerinde başarı sıranın, mühendislik tesisleri yanında sulamanın tarımsal yönüne verilen ağırlığa, projede öngörülen hususların uygulama sonrası yeterince gerçekleşip gerçekleşmediğine, iyi bir çiftçi eğitimine ve proje alanında görev yapan kuruluşlar arasındaki çok etkin işbirliğine bağlı olduğu göstermektedir.

Yüksek verimli ve başarısı devamlı sulu tarımın gerçekleştirilmesi; iyi bir toprak etüdünü, yöresel koşullara uygun yüksek verimli ürün deseninin seçilmesini ve proje bitirildikten sonra da bu ürün deseninin devamlılığının sağlanmasını, sulama proje alanı büyüklüğünün sağlıklı bir biçimde saptanmasını, sulamaya açılan arazilerin amaç dışı kullanımının önlenmesini, sağlanan sulama suyunun randımanlı bir biçimde araziye verilmesini, bilgili tarım işletmeciliğini, gereken durumlarda koşullara uygun drenajın yapılmasını ve devamlılığının yeterince sağlanmasını, etkin bir çiftçi eğitimi ve yayım çalışmasıyla birlikte yararlı diğer kültürel önlemlerin tekniğine uygun biçimde alınmasını zorunlu kılar.

7. GAP'TA HEDEFLenen BAŞARIYA ULAŞILABİLMESİ

Bunun için bölgenin teknik personel açığı kapanmalı, yörede görev alan teknik eleman kendisini sürgünde hissetme düşüncesinden kurtarılmalı, başarılı hizmet üretecek idealist, dinamik, yaratıcı teknik elemanlara bölgedeki çalışma koşulları maddi ve manevi yönlerden cazip hale getirilmelidir.

Bu amaçla:

1. Teknik elemanın lojman konusu çözüme kavuşturulmalı, çocukların her düzeydeki eğitimlerini güvence altına alacak imkanlar sağlanmalı, maaşları, yasada gerekli düzenlemeler yapılarak bu yörede çalışmayı cazip kılıcı düzeye getirilmelidir.

2. Bölgedeki tarımsal kuruluşların daha etkin hizmet üretecek şekilde araç, gereç ve ekipmanlarla donatılması sağlanmalıdır.

3. Bölgede sulanabilir tarım alanlarının, tarım dışı amaçlarla kullanılmasını önleyici yasal düzenlemeler, süre geciktirilmeksizin getirilmelidir.

4. GAP bölgesinde DSİ Genel Müdürlüğünün büyük bir başarı ile inşaatlarını sürdürdüğü baraj, tünel, ana kanallara ilaveten özellikle toprak ve su kaynaklarından en etkin bir şekilde yararlanmayı sağlayacak etüd, haritalama, planlama, projelendirme, inşaat ve uygulama, özetle, tarla içi developman hizmetlerini yapacak bir örgüt olarak, eski yıllarda başarısı tüm Türkiye'de takdirle tescil edilmiş bulunan Toprak-Su Teşkilatı yeniden canlandırılmalıdır.

5. Sulamaya açılacak tarım alanlarında sulama ve çağdaş tarım tekniklerinin etkili bir biçimde uygulanabilmesini sağlamak için çiftçilerin eğitimi, bugünküne kıyasla çok daha etkin bir şekilde ele alınmalı, bu amaçla bölge için, Aşağı Seyhan Sulama Projesi'nde 1966-1980 yılları arasında büyük başarı ile görev yapan ve hizmet götüren çiftçi eğitim servisi deneyimlerinin ışığı altında, GAP bölgesinde de benzer çiftçi eğitim servisi oluşturulmalıdır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Sulama Güneydoğu Anadolu ovalarının geliştirilmesinde en önemli etkidir.

2. Projenin başarısı Türkiye için bir prestij konusu olup aksini düşünmek mümkün değildir.

3. Bu projenin başarısı Türkiye için gurur duyma ve dünyaya örnek olma konusudur.

4. Projenin başarısı, yeterli kaynak sağlanması yanında, kuruluşlar arasında etkin bir koordinasyon hizmetinin verilmesine bağlıdır.

5. Ayrıca GAP'ne ilişkin olarak aşağıdaki hususlar önem arz etmektedir.

- Üniversitelerde master ve doktora konularının olanak ölçüsünde GAP hizmet alanlarına ilişkin sorunlardan seçilmesine özen gösterilmelidir.

- GAP projesinin ülkemiz kamuoyuna yeterli ölçüde tanıtımı için gereken girişimler hızlandırılarak sürdürülmelidir.

- Ülkemizin araştırmalarını organize ve koordine eden TÜBİTAK'ın bölge ile ilgili problemleri diğer kurumların da katkısı ile entegre güdümlü projeler halinde desteklemesi sağlanmalıdır.

6. GAP proje alanındaki tarımsal sorunların çözümünde Dicle Üniversitesi Şanlıurfa Ziraat Fakültesinin yeterli imkanları ve akademik personel ile desteklenmesi halinde üzerine düşen görevi en iyi şekilde yerine getireceğine de şüphe yoktur.